

Reflexió vivencial de la pandèmia: canvi de forma però no de fons

Azahara Casas i Sánchez

Coordinadora pedagògica, Institut Marta Mata de Montornès del Vallès

Montse Morcillo Vivet

Cap d'estudis, Institut Marta Mata de Montornès del Vallès

“Un nen que no se sent estimat difícilment pot ser educat”

Johann Heinrich Pestalozzi (1746-1852)

Resum

Reflexió vivencial de la pandèmia: canvi de forma però no de fons

En aquest article descrivim la nostra experiència com a docents i membres de l'equip directiu en la gestió d'un centre públic durant la pandèmia de la Covid-19, des de diversos nivells: organització, relacions entre els membres de la comunitat educativa i tasques pedagògiques.

Paraules clau: Pandèmia, confinament, gestió, aprenentatge, acompanyament, implicació

Abstract

Experiential reflection of the pandemic: change of form, but not of substance

In this paper we describe our experience as teachers and members of the Board in the management of a Public Middle School during the Covid-19 pandemic. We analyze several levels as organization, relation between members of the Community and pedagogical tasks.

Keywords: Pandemic, quarantine, management, learning, support, implication

Introducció

En un moment d'excepció la resposta ha de ser valenta.

La pandèmia i el confinament van provocar un trasbals a l'institut. Acceptat aquest primer moment, la situació va comportar la reflexió docent sobre la utilitat del currículum, el nostre paper com a acompanyants de l'alumnat, la relació amb les famílies, l'organització de centre, i com evitar una ruptura de la comunitat educativa. La complexitat del moment i la manca d'experiència van comportar moltes provatures fins a trobar l'equilibri i la readaptació necessària.

A continuació relatarem la nostra experiència en forma de reflexió i exposició de les accions acompanyat d'algunes imatges i dades que mostren les opinions de les famílies, l'alumnat i el professorat.

Organització

No hem d'oblidar que el tancament dels centres es va produir un dijous, i que la informació oficial va arribar cap a les 3 de la tarda, hora en què l'alumnat ja era fora del centre. Aquesta pressa i imminència van provocar moltes decisions que es van prendre sense massa temps de reflexionar: informar les famílies, el professorat (recordem que en aquell moment es deia que després de Setmana Santa tornàriem a obrir), hi havia la incertesa de decidir què calia emportar-se a casa, finalment vam decidir que tot, sort! perquè ja no vam tornar. Mai ens haguéssim imaginat la realitat que vindria a partir d'aquell dijous.

Un cop vam prendre consciència que el tancament era definitiu vam organitzar el centre virtualment: horari de reunions, recollida de tasques per l'alumnat, enviament de les tasques, videoconferències... El més important era crear un clima de normalitat en un moment de màxima incertesa.

Un altre factor era mantenir els vincles amb els companys a través d'una pantalla, la qual cosa provocava reunions molt més llargues, i no es disposava dels espais on moltes vegades es parla de feina, però d'una manera molt més distesa.

A nivell de tasques per a l'alumnat els docents vam passar una etapa d'adaptació pel que fa al disseny, a la dificultat, a la tipologia, a l'autonomia, a la coordinació entre el professorat per equilibrar la càrrega acadèmica que proposàvem a l'alumnat.

En les memòries de matèria del confinament van quedar reflectides les valoracions de les activitats i tasques telemàtiques que més èxit van tenir pel que fa a participació i realització, tenint en compte la situació de confinament i la incidència dels resultats en l'avaluació del curs. A continuació mostrem l'exemple de l'anàlisi de Tecnologia de 1r (figura 1, figura 2, figura 3).

Figura 1.

MATÈRIA: Tecnologia	PROFESSOR/A: ██████████	CURS: 1r ESO	
NOMBRE D'ALUMNES TOTAL:	88	100 %	
TOTAL			
Alumnes que han lliurat totes les tasques	17	19,3 %	
Alumnes que han lliurat gairebé totes les tasques (5 de 6)	16	18,2 %	
Alumnes que no han lliurat cap tasca**	13	14,8 %	
Alumnes que han estat irregulars	42	47,7 %	

Figura 2.

Activitats amb més % de realització:	65,9 % Memòria tècnica del projecte "Instrument musical" 56,5 % Plàstics i reciclatge 55,7 % Materials i les seves propietats 51,8 % Fusta
Tipologia d'aquestes activitats: resum, recerca, exercicis, reflexió, creació....., manual, digital, interdisciplinar, singular, contínua...	
1. Producte final d'un projecte interdisciplinar 2. Fitxa d'activitats: preguntes, recerca per la seva casa... 3 i 4. Activitats del llibre de text. Completar buits, completar esquemes, relacionar...	
Possibles motius de la realització (observats o expressats pels alumnes):	
1. La nota era per 5 matèries. Els podia servir per recuperar algun trimestre de la matèria. Havien d'explicar el que havien creat. Tenien models de com l'havien de fer, tenien un d'exemple que podien seguir i fins i tot copiar algunes parts. 2. Activitats assequibles i significatives per l'alumnat. Havien de buscar objectes de plàstic per casa i identificar el tipus de plàstic, contestar preguntes sobre el reciclatge de plàstic a casa seva... 3 i 4. Activitats assequibles i ràpides del llibre de text que només exigien buscar al llibre.	

Figura 3.

Activitats amb menys % de realització:	34,1 % Fòrum (alumnes que van participar en com a mínim 1 dels 2 fòrums) 41,2% Enganxar materials
Tipologia d'aquestes activitats: resum, recerca, exercicis, reflexió, creació..... manual, digital, interdisciplinar, singular, contínua...	
1. Participació en el fòrum com a activitat de comentari i/o reflexió d'un vídeo o documental. 2. Tasca de dues parts. Activitat de força recerca i amb poques pautes. Construcció d'una capsa (creació i activitat manual).	
Possibles motius de la no realització (observats o expressats pels alumnes):	
1. No apareixen notificacions quan hi ha un fòrum actiu, els alumnes l'han d'anar a buscar i no el saben trobar. Com no apareix a entrega de treballs s'obliden que l'han de fer. 2. Activitat poc pautaada que requeria una recerca gran d'informació. No sabien fer-la, no sabien trobar l'informació, no van entendre bé l'activitat.. (La primera part). Al no entendre la primera part molts no van fer la segona. Al ser 2 tasques diferents alguns només van fer una d'elles.	

Tot plegat va suposar un canvi de forma però no de fons. La nostra funció principal no va canviar pas, vam continuar la tasca docent, creant condicions i relacions per tal que l'alumnat pogués aprendre, però el gran repte va ser el nou context de total virtualitat.

Vam haver de planificar un nou curs virtual inesperat a mitjans del mateix curs. Molts aspectes que vam trobar a faltar ja mancaven abans de la pandèmia, però la crisi va evidenciar-los, sobretot a nivell tècnic, la manca de dispositius i connexió a Internet adequada per a cada alumne i professor. Quant al lideratge des del Departament, sensació de solitud i de desemparament dels Equips Directius. Pel que fa a les instruccions d'obertura, van ser ridículament ambigües. D'un cinisme immens.

Relacions

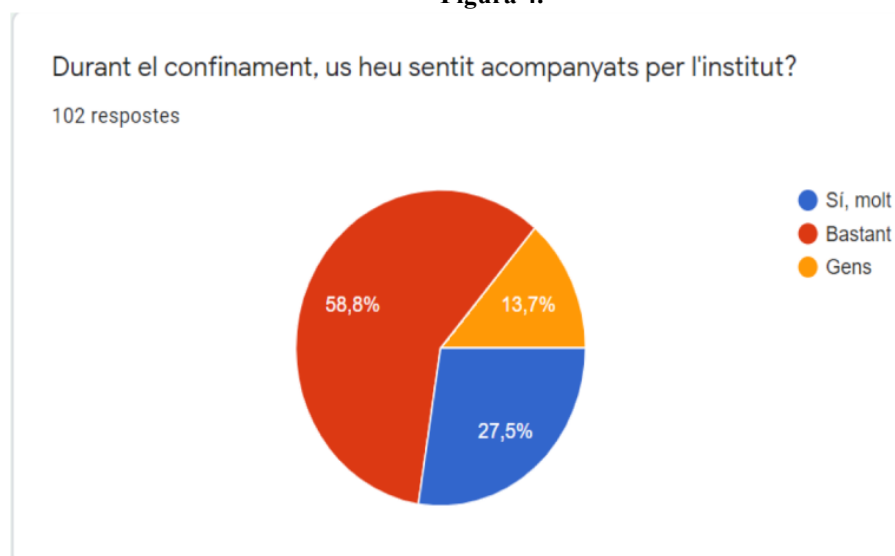
Pel que fa al confinament llarg que vam viure i els canvis en les relacions, el primer símptoma que vam notar va ser l'evidència de les desigualtats socioeconòmiques, com també el seu augment. La pandèmia i el confinament van desestabilitzar les oportunitats educatives d'alguns alumnes. La desigualtat de qui tenia o no dispositius electrònics, de quin tipus, quina connexió, germans/es amb els quals s'havia de compartir els recursos, espai a casa adequat per a l'estudi...

Com a centre ens vam proposar arribar a tot l'alumnat per saber en quines condicions estaven, i ho vam aconseguir. El fet de tenir un projecte de centre que aposta per la tutoria individual i propera, es tradueix en què tot el professorat és tutor (coach) d'un grup d'alumnes, entre 12 i 15. Detectar les situacions de l'alumnat amb dificultats d'accés es va poder realitzar molt ràpidament i amb eficàcia gràcies també a la col·laboració de l'Ajuntament que va oferir dispositius, connexió i el seguiment dels educadors/es durant tot el procés.

A partir de llavors, el tutor va ser el responsable de fer el seguiment del seu alumnat: tan de tasques com emocional. En la majoria dels casos ho vam fer a través d'una videoconferència setmanal de tutoria, en la qual es repassaven els lliuraments de les tasques i també com estaven emocionalment, com s'administraven el temps, quines aficions havien descobert..., en els casos en què la videoconferència no va ser possible el tutor individual (coach) feia el seguiment telefònicament.

La següent imatge (figura 4) reflecteix la percepció de les famílies en aquest acompanyament:

Figura 4.

Ara bé, la decisió del Departament de no avaluar l'últim trimestre va dificultar la tasca del professorat per motivar i engrescar l'alumnat a seguir treballant. Malgrat això, com a

centre, estem contents. Fins i tot, les famílies feien esment d'aquesta decisió i els costava entendre-ho.

D'altra banda, el confinament va provocar que l'alumnat també s'aïllés més entre si, si un alumne ja era tímid abans, la pandèmia va intensificar aquesta característica i moltes d'altres. Així doncs, l'alumnat amb més dificultat de relació ja no calia que fes l'esforç de socialitzar-se. Aquest fou també un nou repte de la reobertura dels centres que esmentem més endavant.

La nostra és una feina de pell, i quan aquest contacte es perd s'ha de mirar de substituir-la d'una altra manera. Les relacions personals són complexes, en sentit positiu ens aporten vincles i lligams amb altres persones, ens ajuden a créixer, però també és cert, que la convivència genera conflictes que ens obliguen a esforçar-nos per arribar a acords i avançar. La no presencialitat va reduir els tipus de conflicte que es deriven de la convivència dins el mateix espai, però també les oportunitats que poden aportar.

Relació professorat-alumnat

La pandèmia va permetre acompanyar l'alumne des de la vessant personal i acadèmica sense friccions, la qual cosa va facilitar poder establir relacions properes i agradables. En canvi, la presencialitat a vegades provoca que aquesta relació professor-alumne sigui més tensa. La gestió d'aula a nivell de convivència i disciplina va desaparèixer durant el confinament. En l'enquesta que van respondre els alumnes a final del curs 2019-20 valoraven molt positivament la comunicació que s'havia establert amb el seu tutor individual, tal com es pot veure a la imatge, com també la freqüència (figura 5, figura 6).

Figura 5.

Has tingut una comunicació fluida amb el teu o la teva coach?

95 respostes

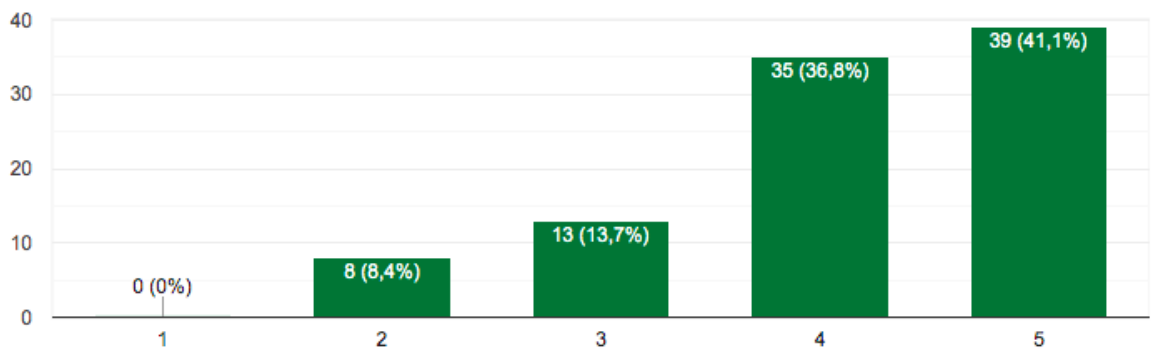
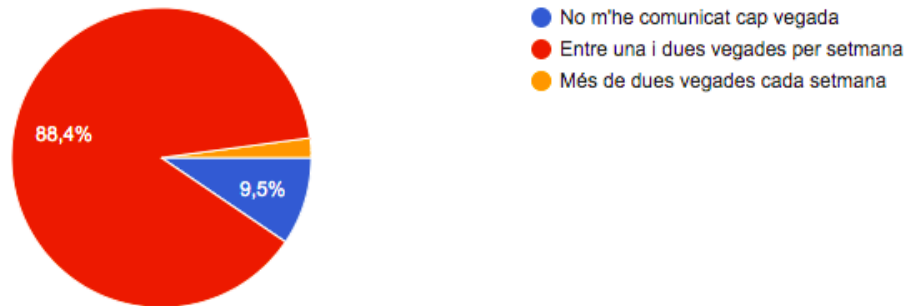

Figura 6.

Durant el confinament, amb quina freqüència t'has comunicat amb el teu o la teva coach?

95 respostes

En aquesta enquesta també vam demanar quines eren les principals dificultats amb què s'havien trobat i van comentar: no tenir prou agilitat amb l'ús dels dispositius electrònics, conèixer poc la plataforma de treball del centre, dificultats per organitzar-se a nivell d'horaris, tasques llargues i complexes i aprendre a treballar d'una manera diferent.

Pel que fa a la vessant més emocional l'alumnat va trobar a faltar la rutina, les explicacions dels professorat, alguns també van sentir preocupació, tristesa, angoixa. Però per contrapartida van valorar positivament tenir més temps de joc amb la família, el suport familiar, l'autonomia adquirida, poder fer les tasques amb més calma i no llevar-se tan d'hora.

La relació professorat-família

El contacte amb les famílies va ser més intens i la situació ens va portar a viure escenes familiars més privades, que des de la presencialitat és poc probable viure-les.

Hem guanyat vincles amb les famílies. Ponts de confiança i comunicació. En les famílies que es van veure afectades per la malaltia o pels danys laborals colaterals, la relació que es va establir va ser més d'interessar-nos per com estaven i donar ànims, més que no pas de traslladar-los la situació acadèmica del seu fill/filla. Vam trucar, donar telèfons personals, WhatsApp, xarxes socials, etc. per aconseguir mantenir contacte amb cada família i els seus fills.

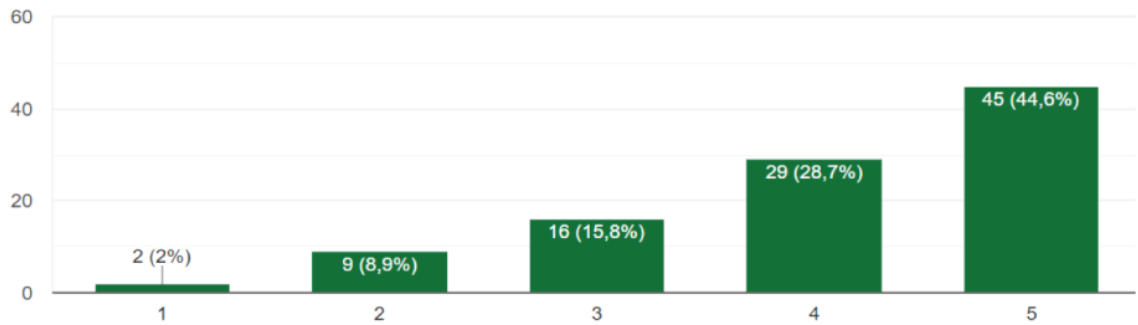
S'ha visibilitzat la feina de formiga que fan els i les docents, ja abans de la pandèmia i com de fonamental és tenir cura emocional de l'alumnat en la nostra feina.

Per tal de tenir una visió més global de la comunitat educativa, les enquestes de valoració de final de curs també es van enviar a les famílies. Com es pot veure a continuació (figura 7) les famílies van valorar positivament la presència del coach i les diverses vies de comunicació.

Figura 7.

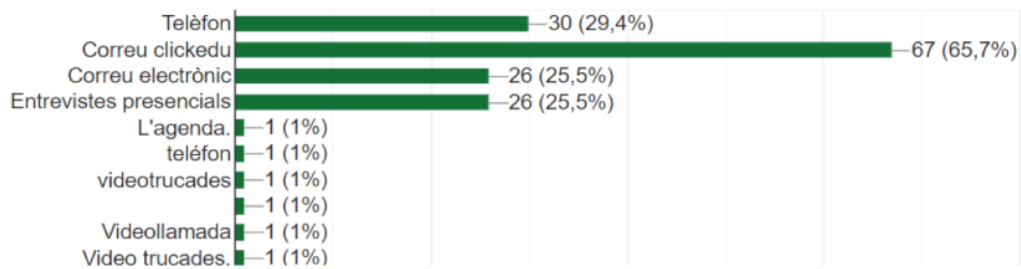
Heu tingut una comunicació fluida amb el seu o la seva coach?

101 respostes

Quin canal heu utilitzat més freqüentment?

102 respostes

La relació entre el professorat

Aquesta relació va ser molt professional, ja que es van establir les mateixes reunions que abans fèiem presencialment al centre, però llavors des de casa i telemàtiques. D'altra banda, es va poder treballar de manera cooperativa i elaborar més activitats transversals perquè el moment va permetre inventar i ser més creatius a l'hora de proposar activitats, tot i que limitades pel context d'aïllament.

Com a exemple, dos projectes de 1r relacionats amb la sostenibilitat: La campanya de divulgació de reciclatge, organitzada des de les matèries d'anglès, naturals i socials (figura 8 i 9). I l'elaboració de l'instrument a partir de materials reciclats des de les matèries de tecnologia, matemàtiques, castellà, música i VIP (figura 10):

Figures 8 i 9.

INSTRUMENT MUSICAL
-Projecte multidisciplinar

-Podeu elaborar un instrument musical confinats a casa? Us agradaria aprofitar aquesta situació per conèixer i crear un instrument amb material que podeu ja tenir i d'aquesta manera reciclar-lo?

OBJECTIU
Apfondir en l'estudi dels instruments musicals a la vegada que es desenvolupen competències d'altres matèries i es contribueix a disminuir els residus, reciclant part d'aquests.

PRODUCTE FINAL
Construcció d'1 o més instruments musicals

Necessitat o Problema
Construir un instrument musical que soni amb material que no seria utilitzat habitualment.

Condicions Inicials
 - Construït amb material reciclat
 - Produir so
 - Seguir el procés tecnològic

PRODUCTES PARCIALS
Què es demana des de cada matèria?
Des de cada matèria haureu de fer uns productes parcials (i avaluables des de la matèria) que tindran relació amb el final (instrument musical).

- MÚSICA: instrument musical i enregistrament audiovisual.
- MATEMÀTIQUES: elaboració pressupost
- TECNOLOGIA: construcció de l'instrument seguint el procés tecnològic i memòria.
- CASTELLÀ: instruccions sobre el procés d'elaboració.
- VIP: Pensament visual de l'esbós a la elaboració.

La majoria de productes parcials s'han d'entregar recollits dins d'una MEMÒRIA TÈCNICA de la qual se us donarà una plantilla de com ha de ser i què ha d'incloure.

SEQÜÈNCIA I DESENVOLUPAMENT
Què fareu, i quan ho fareu?
Aquest projecte estarà dividit en sessions en les que s'hauran de dur a terme diferents tasques. Cada setmana us trobareu una proposta d'activitats de diferents matèries (3-1) per anar assolint el projecte.

RECORDA! **NOMÉS** s'han d'anar fent les tasques de la sessió o sessions corresponents a la setmana, evitant així fer tot el projecte de cop.

Figura 10.

PART IV: CAMPANYA DE DIVULGACIÓ

Opció A) Fes un vídeo d'entre **2 i 3 minuts** i en **horitzontal** on contestis aquestes preguntes:

1. Per què és **important** reduir els residus? Com podem reduir-los?
2. Quin **poder** tenim com a consumidors?
3. Què fas tu a **casa**? Ensenya-ho!
4. **Anima** a tothom a unir-se a aquesta iniciativa i fer **canvis** progressius en el seu dia a dia.

Els **millors** vídeos els penjarem al **canal Marta Mata** (sempre que vosaltres també hi estigueu d'acord, us ho preguntarem abans).

Opció B) Fes un pòster (pot ser digital o físic) que reculli aquestes preguntes:

Perquè és **important** reduir els residus? Com podem reduir-los?

Quin **poder** tenim com a consumidors?

Què fas tu a **casa**? Ensenya-ho!

Anima a tothom a unir-se a aquesta iniciativa i fer **canvis** progressius en el seu dia a dia.

Si tries l'opció A, has d'entrar al **Drive**, penjar el **vídeo**, pitjar el botó **Comparteix** i, a la part inferior hi ha un botó per canviar les opcions de l'enllaç, és **molt important** donar accés a tothom que tingui l'enllaç. Aquí us adjunto un petit tutorial de 30 segons:

La sensació que es vivia i que apareixia en molts comentaris entre el professorat era que semblava que treballéssim 24h 7 dies a la setmana. Va desaparèixer de la nostra vida l'horari tan establert que havíem tingut fins llavors. Alguns dels comentaris eren: “estic corregint tot el dia”, “estic davant l'ordinador totes les hores del dia”... Les reunions habitualment s'allargaven ja que no hi havia un timbre que indiqués el seu final, i el seguiment tutorial de l'alumnat comportava molta dedicació, ja que era molt personalitzat.

La relació entre l'alumnat

En aquest àmbit un aspecte que ens va cridar l'atenció és que quan fèiem les videoconferències de matèries sovint costava aconseguir la interacció entre els propis alumnes. Van aparèixer moltes vergonyes, a l'hora de connectar-se la càmera, a mantenir el torn de paraula... I ens vam adonar que necessitàvem elaborar unes normes bàsiques de funcionament en les videoconferències, com es pot veure en la següent imatge (figura 11):

Figura 11.

CONSELLS PER A UNA BONA CONNEXIÓ VIDEO-CONFERENCIA

L'ASSISTÈNCIA ÉS MOLT RECOMANABLE.

- Algunes d'aquestes reunions poden ser classes i totes serveixen per aclarir dubtes.
- Seguint els consells, TOTS ens beneficiarem de la bona connexió.
- Noies i nois !! si no us veieu en cor de seguir-los, millor que us connecteu un altre dia que hi estigueu disposats.
- Recordeu que tot el que feu ara ja és **AVALUABLE !!**

- 1 CAL SER PUNTUALS.
- 2 SITUAR-NOS EN UN LLOC TRANQUIL I EN SILENCI.
- 3 HEM D'ESTAR SEMPRE VISIBLES, AMB LA CAMERA OBERTA.
- 4 VESTUARI ADEQUAT I BEN ASSEGUTS.
- 5 EVITAR DISTRACCIONS: MOBIL, FER ALTRES TASQUES...
- 6 EVITAR BEURE I MENJAR.
- 7 CONCENTRATS, AMB BONA ACTITUD I NO MARXAR SENSE MOTIU.

FUNCIONAMENT:

- UTILITZAR PREFERENTMENT AURICULARS.
- TENIR EL MICRO TANCAT PER EVITAR SOROLLS.
- UTILITZAR-LO TAN SOLS PER PARLAR.
- TAMBÉ ES POT UTILITZAR EL XAT PER PREGUNTAR.

INSTITUT MARTA MATA 2020

En les tutories individuals ens explicaven que només es relacionaven amb els propis amics, però no amb la resta de companys. Aquest distanciament s'ha vist accentuat en el retorn a la presencialitat per tots els protocols que hem hagut d'aplicar: mascareta, rutines de desinfecció i termòmetre, grups bombolla, circuits diferenciats per nivells per circular per l'institut, patis amb zones restringides, distància de seguretat dins l'aula, confinaments esporàdics durant el curs...I el gran repte és, malgrat tot, cohesionar els grups.

Conclusions

Per acabar, des de la relativa distància en què ens trobem, ara podem posar en una balança els pros i contres del confinament.

La pandèmia ha fet més visibles les diferències d'oportunitats d'aprenentatge quan la tecnologia no és a l'abast de totes les famílies i alumnat en igualtat de condicions i quan l'alumne més susceptible de suport no té el professorat físicament al costat. També la tendència a l'aïllament en aquell alumnat a qui costa més establir relacions.

Amb la presencialitat es guanya en la comunicació, en les relacions socials, en crear i mantenir vincles, en aprendre a ser més flexible, en el valor del grup, en tenir horaris i rutines, organització de grup i individual. La no presencialitat va provocar que l'alumnat decidís en quines hores treballava. També ha evidenciat l'egoisme, cadascú feia el que volia i quan volia, i ara que tornem a estar junts s'ha de tornar a treballar el bé del grup enfront del bé propi.

Pel que fa a l'equip de professorat la no presencialitat ens va allunyar físicament, vam treballar coordinadament i vam poder investigar i descobrir altres maneres de treballar. Ens va donar el temps de poder crear altres activitats, més competencials, però també vam haver d'aprendre en un temps rècord a fer funcionar moltíssimes eines digitals.

D'altra banda, ens va prendre els moments "café"; parlar d'altres aspectes més personals que també són importantíssims per treballar en equip. No cal oblidar que el professorat també va haver d'atendre la seva família i va haver de fer front a nivell personal a situacions de desànim, malaltia dels més propers... en definitiva a la mateixa incertesa i moments de dol i por que la resta de la ciutadania.

Un altre factor molt important i que no podem oblidar és que amb la no presencialitat el professorat es va poder dedicar plenament a la tasca docent de la seva matèria, ja que tot el que comporten les relacions humanes va desaparèixer; així doncs, el fet de no haver de gestionar conflictes entre alumnat, va provocar un treball més tranquil i positiu amb l'alumnat.

En el retorn, el professorat ha hagut d'incrementar les seves tasques, obligades per la pandèmia, que s'han afegit a la seva tasca habitual i que són les mateixes que hem esmentat anteriorment parlant de l'aïllament de l'alumnat: mascareta, desinfecció, distància...

En definitiva, l'únic aspecte que no ha canviat i que no pot canviar mai, és que el docent ha d'acompanyar l'alumnat sigui quina sigui la circumstància. És l'essència d'aquesta bonica professió.

Referències Bibliogràfiques

- Autor(s)corporate (2020) *La educación en tiempos de la pandemia de COVID-19*, NU. CEPAL, UNESCO
- Baiges, C. (2020) La pandemia nos marcará y formará parte de nuestra biografía. Entrevista a Luis Rojas Marcos. *El Diario de la Educación* 32/07/2020.

Dussel, I., Ferrante, P., Pulfer, D., (2020) *Pensar la educació en tiempos de pandemia.*

UNIFE

Ruiz, G. R. (2020). Marcas de la Pandemia: El Derecho a la Educación Afectado. *Revista Internacional De Educación Para La Justicia Social*, 9(3), 45-59.